

Віктар ЖЫБУЛЬ

ТРЫ МАРЫ З БЕЛПЕДТЭХНІКУМА, альбо КАМУ ПРЫСВЯЧАЎ ВЕРШЫ ПАЎЛЮК ТРУС?

Сярод вядомых фатаграфій Паўлюка Труса (6.05.1904 – 30.08.1929) вылучаецца здымак, датаваны 1928 годам. Прыгожы малады твар. Ясны натхнёны позірк. Акуратна прычасаныя густыя кучаравыя валасы. А галоўнае – вышываная кашуля ў народным стылі. Некаторым нават пашчасціла бачыць яе ў натуре. Рыгор Барадулін прыгадваў, як калісьці сястра П. Труса Вера Чэпікава-Трус, настаўніца Нізоўскай васьмігодкі, паказала яму разам з іншымі сямейнымі рэліквіямі і вышываную кашулю-касаваротку. “Мама выткала палатно і пашыла кашулю... а вышывала крыжам па канве студэнтка”, – патлумачыла Вера Адамаўна [5, с. 189 – 190]. Пасля гэтага Р. Барадулін натхніўся і напісаў верш, які так і называецца – “Кашуля Паўлюка Труса” (1964):

Чырвоныя ружы,

Чорнае лісце...

Няўжо гэта праўда:

“Насіў калісьці...”?

Як туман на дасвеціці,

святлее кашуля –

Здаецца, мурог з Паўлюком кашу я.

Расхрыстаныя, ступаем поплавам,

Нам фыркаюць ветры храпамі цёплымі...

Маці кужаль прала пры лучыне,

На расе маёвай палатно бяліла.

Паўлюка чакала,

Дні лічыла,

Сустракаць выходзіла ў даліну.

А пасля ветры буйныя ў зялёнай,

Балаболкай рэха білася на шыях.

“Зазвіні, сыночак,

жаўранкам залётным!” –

Маці ўпрыхваткі касаваротку шыла.

Песню родную гукала чарнабрыўка,

Па далёкім сумавала доме,

Адгукалася з дняпроўскага абрыву:

– Ой, не світи, місячэньку,

Не світи нікому...

І кашулю вышы[ва]ла рупна

Чарнабрыўка ў інтэрнаце вечарамі.

І, як сонца,

Ёй заходзіла на рукі

Галава паэта кучаравая...

**Паўлюк Трус
у кашулі, вышытай
Марыяй
Германовіч.
1928 г.**

Чорнае лісце,

Чырвоныя ружы –

Крумкач жалобы

Над радасцю кружыць... [5, с. 203 – 204].

Вось так, у рамантычнай традыцыі, уявіў сабе Рыгор Барадулін абставіны стварэння кашулі. Сюды як быццам прасілася кранальная гісторыя пра каханне паэта і студэнткі з інтэрната, а чорныя бровы дзяўчыны (дзеці ж пачуў яе апісанне Р. Барадулін!) наводзілі на думку пра яе магчымае ўкраінскае паходжанне. Але тут, як часта бывае, жыццёвая проза істотна разыходзіцца з паэтычнай легендай. І пры гэтым – застаецца не менш цікавай.

...У кастрычніку 1927 г. Паўлюк Трус жыў у Гомелі (куды прыехаў пасля заканчэння Беларускага педагагічнага тэхнікума), працаваў у рэдакцыі газеты “Палеская праўда” і пісаў паэму пад назвай “Чырвоныя ружы”. Сам вобраз чырвоных ружаў мае ў творы амбівалентную сімволіку. Кветкі, якія то вянуць, то зноў расцвітаюць, увабляюць матыў цыклічнасці гісторыі: перыяды цяжкіх, трагічных выпрабаванняў змяняюцца перыядамі ўрачыстасці, поўнымі аптымістычных планаў і спадзяванняў, веры ў лепшую будучыню, а на той час – і мараў пра “ўсясветную Камуну”, якой народы саюць “вечныя вянкi”: “Расцвіталі

Звесткі пра аўтара змешчаны ў № 1.

Марыя Германовіч. 1928 г.

яны / Ё агняцвеце вясны, – / Расцвіталі чароўныя ружы... / І завялі ў мароз / Пад усмешкамі слёз, – / І завялі ў аснежаных сцюжах. // Але ў сэрцы людзей, / Поўным светам надзей, / Толькі прыкрая золь дагарае... / І ў красе за вакном / Расцвілі яны зноў, – / Расцвілі ружы-кветкі над краем” [6, с. 200]. Колер жа кветак нагадвае аб пралітай у змаганнях крыві і быццам заклікае шанаваць памяць ахвяраў. Вобраз так спадабаўся паэту, што ён вырашыў зрабіць чырвоныя ружы і назвай наступнага зборніка (так і не выдадзенага), і... адметнай дэталлю свайго, кажучы сучаснай мовай, іміджу. Памятаючы, што яшчэ ўлетку яго сяброўка, студэнтка мінскага Белпедтэхнікума, **Марыя Германовіч** прапаноўвала вышыць яму ўзор на кашулі, ён напісаў ёй ліст, дзе ўдакладніў: гэта абавязкова павінны быць чырвоныя ружы! Ліст П. Труса не захаваўся, затое з’яроўся адказ М. Германовіч (20.11.1927): “Цяпер аб сваім абяцанні. Зраблю ўсё з прыемнасцю. Узор чырвоныя ружы дастала адзін. Чакаю цябе, каб паглядзеў, ці спадабаецца. Буду старацца яшчэ другіх узораў дастаць да твайго прыезда. Прыяжджай, купім разам патрэбны матар’ял і распачну працу” [1, арк. 12 адв.].

Аднак прыехаць у Паўлюка Труса ўсё ніяк не атрымлівалася – ён нават замест сябе прапаноўваў зняць меркі з сябра – паэта Пятра Глебкі – і зрабіць кашулю, адпаведна, крыху шырэйшую ў плячах. На што П. Глебкі не без іроніі заўважыў: «...скраіць на мяне і пашыць – дык можа выйсьці “мяшок” ці “торбачка”» (6.12.1927) – і прапанаваў Паўлюку дашыць яе самому па сваёй мерцы (гаспадыня, у якой паэт здымаў пакой, была добрай швачкай) [6, с. 288 – 289]. Але спачатку трэба было купіць нітак на вышыўку і схадзіць да дзядзькі П. Труса, шаўца Ігнася Нісцюка, які жыў у Менску, і забраць у яго палатно на кашулю – тое самае, вытканае маці. І першае, і другое атрымалася здзейсніць не без прыгодаў.

Галоўнай праблемай была дарагавізна нітак: Паўлюк прасіў вышыць не абы-якімі, а найлепшымі! І Пятро быў гатовы выканаць ягоную просьбу, як толькі ў яго з’явіцца грошы, але... “на днях (учора) атрымаў 20 рублёў стыпэндыі, але ўся за ноч і пайшла, так што зараз няма грошай, – пісаў П. Глебкі і тут жа стараўся супакоіць сябра, – але я заўтра дастану, і купім з Марысяй нітак і ўсё пойдзе добра. Марыся абяцала за канікулы вышыўку скончыць” (22.12.1927) [2, арк. 1].

28 снежня Пятро Глебкі нарэшце дайшоў да Паўлюковага дзядзькі Ігнася Нісцюка. Той даўно не бачыўся з пляменнікам і нават не атрымліваў ад яго лістоў, таму, расчулены, бурна адзначыў сустрэчу з яго сябрам. “Ну, дзядзька палотна на рубашку паказаў, – пісаў П. Глебкі, – але (ён-жа п’яны ўпарты) заявіў, пакуль ня прыду з сваёю краляю – ня дасыць” [3, арк. 1 адв.]. Карацей, сышоў паэт з пустымі рукамі. Чакаць да-

Група студэнтаў мінскага Беларускага педагагічнага тэхнікума. Сядзяць (злева направа): Паўлюк Трус, Зінаіда Бандарына, Янка Шкадарэвіч. Стаяць: Пятро Глебкі (першы), Максім Лужанін (чацвёрты). 1926 г.

вялося больш за два месяцы, пакуль у сакавіку 1928 г. Ігнась Нісцюк не прынёс палатно сам – таму што яго вельмі папрасіў Паўлюк, якога, у сваю чаргу, папрасіла Марыя Германовіч. Але ні П. Глебку, ні яго сваякоў палатно не задаволіла: “*на большасьці галасоў (мая цешча, Ніна, швагір, дзядзька, цётка твая) рашылі, што яно не гадзіцца, бо вельмі грубае і да яго шоўк ня прыстане, а па-другое, вышыўшы гэты глянец з яго зьлезе і стане яно як ануча. Я гэта казаў сёньня Мані, і яна сказала, каб я прынёс на наказ. Што рабіць? Па-моёму, сапраўды няварта садзіць грошы на вышыўку і ніткі, калі палатно [...]... Падумай і рашы. Альбо купі ды прышли, альбо прышли грошы, дык тут можна набраць. Ты пісаў, што ніткі выслаў – ні я, ні Маня не атрымалі. Калі ня выслаў, пастарайся выслаць, альбо грошы, бо ў мяне, ведаеш, у гэтым месяцы крызіс: купіў лажак – 94 руб; 5 мяккіх крэслаў – 45; ну і жыць трэба!*” [4, арк. 1]. Гэты ліст П. Глебкі ад 15 сакавіка 1928 г. часткова тлумачыць, чаму справа з кашуляй так зацягнулася.

Але акрамя матэрыяльнай прычыны была яшчэ адна – недахоп часу. Пакуль П. Гlebка здабыў ніткі (палатно ўсё ж вырашылі скарыстаць тое самае), у студэнтаў пачаліся практычныя заняткі, а потым неўзабаве і выпускныя экзамены. “*Добры дзень, Паўлюк! – пісала Марыя Германовіч у разгар іспытаў. – Дагэтуль усё ня мела часу напісаць табе, але можна табе быць упэўненым, што калі сказала, то выканаю. К твайму прыезду ўсё будзе гатова, застанеца толькі надзець. У нас 7-га чэрвеня выпускны вечар, пастарайся, калі ласка, і прыедзь. Яшчэ ня скончыла гэтай працы твай, але скончу. Экзамены ў нас канчаюцца 5-га. Шмат працы вельмі, але ўсё пакуль што йдзе добра. Заста-*

лося здаць пэдагогіку і поль[скую] мову. Прыедзь 5 – 6-га, можа што трэба будзе направиць. На гэтым скончу, бывай. Марыся. 28/V-28 г.” [1, арк. 9].

Гэтая даволі доўгая гісторыя мела шчаслівы канец: на выпускны вечар у Белпедтэхнікум Паўлюк Трус прыйшоў у новай кашулі з прыгожа вышытымі чырвонымі ружамі з чорным лісцем. У ёй мы і бачым яго на фотаздымку.

Так што за ўвесь час стварэння кашулі Марыя Германовіч і Паўлюк Трус нават ні разу не сустрэліся – хіба толькі ў час фінальнай прымеркі. Ну, а што датычыць адносінаў паміж імі, дык яны былі не рамантычныя, а чыста сяброўскія: Марыя пісала яму выключна пра будзённыя справы – педагагічную і педалагічную практыку, працу ў саўгасе, экзамены... Паэтавай музай яна не была. І калі б нехта з сучасных творцаў вырашыў напісаць яшчэ адну баладу пра кашулю Паўлюка Труса, але ўжо на аснове знойдзеных дакументальных фактаў, дык галоўным героем там атрымаўся б... Пятро Глебка.

Заканчэнне будзе.

Спіс літаратуры

1. **Германовіч, М.** Лісты да П. Труса. 1927 – 1928 / М. Германовіч // Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). – Фонд 66. – Воп. 1. – Адз. зах. 1494. – Арк. 8, 9, 12 – 12 адв.
2. **Гlebка, П.** Ліст да П. Труса. 22 снежня 1927 г. / П. Глебка // БДАМЛМ. – Фонд 404. – Воп. 1. – Адз. зах. 27.
3. **Гlebка, П.** Ліст да П. Труса. 23 студзеня 1928 г. / П. Глебка // БДАМЛМ. – Фонд 404. – Воп. 1. – Адз. зах. 30.
4. **Гlebка, П.** Ліст да П. Труса. 15 сакавіка 1928 г. / П. Глебка // БДАМЛМ. – Фонд 404. – Воп. 1. – Адз. зах. 31.
5. **Голас вясны далёкай** : Паўлюк Трус ва ўспамінах, лістах, артыкулах, вершах / склад. Н. Б. Вагацы, Я. І. Садоўскі. – Мінск : Маст. літ., 1994.
6. **Трус, П.** Выбраныя творы / уклад., прадм. і камент. Г. Запартыкі. – Мінск : Беллітфонд, 2000.

КАЛЯНДАР ПАМЯТНЫХ ДАТАЎ І ЮБІЛЕЙНЫХ ДЗЁН на 2014 год

ЛІПЕНЬ

2 ліпеня – 75 гадоў з дня нараджэння Леаніда Івашкова (1939 – 2012), спевака, педагога, заслужанага артыста Беларусі

3 ліпеня – 90 гадоў з дня нараджэння Фёдара Бараноўскага (1924 – 2000), жывапісца

75 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча (1939 – 1999), акцёра і рэжысёра, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі

7 ліпеня – 90 гадоў з дня нараджэння Яўгена Курто (1924 – 1993), празаіка

70 гадоў з дня нараджэння Вікторыі Данчук, мастачкі

9 ліпеня – 70 гадоў з дня нараджэння Ніны Залеўскай, балетмайстра, педагога, заслужанага дзеяча культуры Беларусі

10 ліпеня – 75 гадоў з дня нараджэння Леаніда Гурбо, жывапісца

11 ліпеня – 80 гадоў з дня нараджэння Віктара Вуячыча (1934 – 1999), эстраднага спевака, народнага артыста Беларусі

12 ліпеня – 110 гадоў з дня нараджэння Алесі Александровіч (1904 – 1947), літаратуразнаўцы, педагога, дзеяча культуры

105 гадоў з дня нараджэння Паўла Іванова (1909 – 1989), акцёра, рэжысёра, заслужанага артыста Беларусі

100 гадоў з дня нараджэння Пятра Алейнікава (1914 – 1965), акцёра кіно

13 ліпеня – 125 гадоў з дня нараджэння Сяргея Нікалаева (1889 – 1973), расійскага і беларускага мастака тэатра, заслужанага артыста Расіі, народнага мастака Беларусі

75 гадоў з дня нараджэння Дзіяны Стэльмах, тэатразнаўцы

Працяг на с. 38, 60.